

הלכות עבדים פרק ה

א. עבד כנעני נקנה בחמשה דברים, וקונה את עצמו בשלושה: נקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה; וקונה את עצמו בכסף, או בשטר, או בראשי אברים. ועבד קטן הרי הוא כבהמה, ונקנה במשיכה כמשיכת הבהמה. וכבר בארנו בתחלת ספר זה, כל הדרכים שהעבדים נקנין בהן.

ב. כיצד קונה את עצמו בכסף: כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר לו, על מנת שיצא עבדך בהם לחרות כיון שקבל הרב הכסף או שווה כסף, יצא העבד לחרות. ואינו צריך דעת העבד שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו.

ג. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר לו, על מנת שתצא בהם לחרות אם רצה האדון וקבל המעות, יצא העבד לחרות; ואם לא רצה, לא קנה העבד המעות, שלא נתן לו, אלא על מנת שיצא בהם לחרות. ואחד הכסף או שווה כסף, בין לקנותו בין להקנות עצמו לו.

ד. כיצד בשטר: כתב לו על הנזיר או על החרס, הרי אתה בן חורין, או הרי אתה שלעצמך, או אין לי עסק בך, וכל כיוצא בענין זה, שזה הוא גופו שלגט שחרור, ומסר לו את השטר בפני שני עדים, או שהיו העדים חתומים בו ומסרו לו בינו לבינו הרי זה יצא לחרות, שהרי גטו וידו באין כאחת.

ה. אמר לו שלא בכתב, הרי אתה בן חורין, הרי אתה שלעצמך אף על פי שהעיד עליו עדים בבית דין, ואף על פי שקנה מידו עדין לא נשתחרר: שאין העבד יוצא לחרות, אלא בכסף או בשטר או בראשי אברים. והכותב לשפחתו הרי את מתרת לכל אדם, לא אמר כלום.

ו. כיצד בראשי אברים: המפה את עבדו בכונה, וחסרו אחד מעשרים וארבעה אברים שאינן חוזרין יצא לחרות, וצריך גט שחרור. אם כן למה לא נאמר בתורה אלא "שן" (שמות כא, כז) ו"עין" (שמות כא, כז), לדון מהן: מה שן ועין, מומין שפגלוי ואינן חוזרין אף כל מום שפגלוי שאינו חוזר, יצא העבד בו לחרות.

ז. אבל המסרס עבדו בפיצים, או החותך לשונו אינו יוצא לחרות, שאינן מומין שפגלוי. וכן המפיל שן הקטן אינו יוצא לחרות, שהרי סופו לחזור.

ח. אין יוצא בראשי אברים אלא עבדים שמלו וטבלו, שהרי ישנן במקצת מצוות; אבל עבד שהוא בגיותו, אינו יוצא בראשי אברים.

ט. ואלו הן ראשי אברים שאינן חוזרין אצבעות ידיים ורגלים עשרים, ראשי האזנים, וראש החטם, וראש הגויה, וראשי הודין שבאשה; אבל העינים והשנים, הרי הן מפרשין בתורה. היתה לו אצבע יתרה, וחתכה אם נספרת על גב היד, עבד יוצא בה לחרות.

י. היתה עינו סמויה, וחטטה עבד יוצא בה לחרות, שהרי חסרו אבר. והוא הדין לאחד מראשי אברים שהיה בטל, ואינו עושה בו מלאכה שאם חתכו, הרי חסרו אבר ויצא לחרות.

יא. הפהו על עינו וסמאה, על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן
לחרות; הפהו כנגד עינו ואינו רואה, כנגד אזנו ואינו שומע
אין עבד יוצא בהן לחרות.

יב. הפהו על עינו וחסר מאורה, על שנו ונדנדה אם יכול
להשתמש בהם, אינו יוצא לחרות; ואם לאו, יצא לחרות.
היתה עינו כהה וחסר מאורה, או שנו נודדת, והפהו האדון
והפיל השן הנודדת, או סמה העין הפכה אם היה משתמש בהן
כבר כל שהוא, יצא לחרות; ואם לאו, לא יצא לחרות.

יג. הפהו על ידו וצבת ידו, וסופה לחזור אינו יוצא לחרות.
תלש בזקנו, ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחרות, שהרי בטל
מעשה השנים הקבועים באותו העצם.

יד. הפיל שנו או סמה עינו בלא כונה כגון שזרק אבן לבהמה,
ונפלה בעבד והפילה שנו או חתכה אצבעו לא יצא לחרות:
שנאמר "ואם-שן עבדו או-שן אמתו, יפיל" (שמות כא, כז), עד
שיתפון. הושיט ידו למעי שפחתו, וסמה עין העבד שבמעיה
לא יצא לחרות, שהרי לא ידע דבר שיתפון לו.

טו. היה רבו רופא, ואמר לו כחל לי עיני וסמאה, חתר לי שני
והפילה שחק באדון, ויצא לחרות: שאף על פי שלא נתפון
להזיק, הרי נתפון לנגע באברי העבד ולספן בהן. ואין צריך
לומר, אם היתה שן העבד כואבת, והיה רבו אמן, ועקרה לו
שהרי יצא לחרות.

טז. המפיל שן עבדו, וסמה את עינו הרי זה יצא לחרות בשנו,
ונותן לו דמי עינו. וכן כל פיוצא בזה.

יז. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ועבד שלשני שתפין אינו
יוצא בראשי אברים, לפי שאינו מיחד לרבו שחבל בו. עבדי
צאן ברזל יוצאין בראשי אברים, אם חסרן הבעל; אבל לא
האשה. ועבדי מלוג אינן יוצאין בראשי אברים, לא אם הפילן
הבעל, שהרי אין לו בהם אלא פרות, ולא אם הפילה אותן
האשה, מפני שאינן מיחדין לה.

יח. יציאת העבד בראשי אברים, נוהג בכל מקום ובכל זמן,
ואין דנין בו אלא בית דין סמוכין, מפני שהוא קנס; לפיכך
עבד שאמר לרבו הפלת את שני, וסמית את עיני, והאדון אומר
לא עשיתי זה פטור: שאם יודה מעצמו, אינו חייב להוציאו
לחרות בלא עדים, שהמודה בקנס, פטור כמו שבארנו בהלכות
גנבה: שכל מודה בקנס, פטור מלשלמו.